

ترجمه منطق و نحو و صرف

قد نسخ هذه المؤلفات من نسخة مؤلفها ومقبولة
له ردور الابصار من العلماء الاخيار

عن يد الفقير الحقير

الى حمة القدير نوع

بن الحاج محمد

عفا الله له

والموت

الفقر

منطوقه مقروءه

٦٧٩

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لمن قشع عنا هموم الخواطر باقتباس العلوم من الفحول
ونورها. ومهد بنيان قواعد الأرض للعلماء الراغبين
في جوار كرامته القدسية باستكشاف أسرارها لينير بهم
حجب ظلمات الجهل ويحرق أطوارها. كما زين السماء الدنيا
بأجرام نيرة تظهر لأهل الأرض أنوارها. ليستدوا بها
في ظلمات البر والبحر وليعلموا الليلة ونهارها. والصلوة
على من جعله الله تعالى مصطفى من أسرة الرسل الكرام
ومختارها. الذي أقام الملة الخفيفة وأظهر بين أظهر
الناس شعاعها. وعلى آله العظام وأصحابه الكرام
المقتبسين من مشكاة علوم النبوة المتبعين آثارها.
وبعد فهذه رسالة الفقير عليه رحمة القدير
يوسف الحلبي بن عثمان الأسكيني نوادته الإسلامية
توطنا حررها للعرض على الفاضل المخبر الكامل في التقرير

والتحري

الكاتب يدعى من بلاد الروم
لأسرة الحناء والكروم مسقط
إلى أسود من النخل قديم
إلى بلدة أمسية

والتحري. له في كل فن يد طويلة. وما يعرضه عسيرة
حتى أن الفحول عجزوا عن امتحانه. وأبرزوا العذر عن أخذ
فلو وجدوا سطوا في زمانه السعيد. وأبنا الحد يد
لعزل اسمه عن أسماء الحكماء العديدين. ودفاتر
الفضلاء المديد. وكان زمان صد ارته آيا بهجة
وسرور. أذ ما من عالم وفند إلا بطفه مسرور.
أعني به مفاخر العلام. وقدوة الفقهاء مفتي الأمان.
الشيخ الإسلام. الذي قصرت الألسنة عن ذكر اسمه
الشريف. وتعداد فضله المنيف. فالمرجو من الطاف
الحسني. أن يشرف هذه المزجاة بالالتفات والنظر
ولو أنا كحمة البصر. فعين الرضاء عن كل عيب كيلة
وذلك العرض على مثله من جادة قليلة **قطعة** أرسل النمل
من خلوص وداد. لسليمان نصف سرجل جراد.
قائلا ذاك منتهى جهدي. والهدايا بقدر من يهدي
فالمأمول من السدة السنية. والعتبة العليا. أن يشرف
بنظر الرضاء والكرم. ويعرض عما عثر به خطوات
القلم. فإن الخطايا في نضاعيف الكلام. ليس أول
فارورة في الإسلام. بل في العالم داء قديم. وفوق
كل ذي علم زكي عليم. اللهم سلمه من الآفات. وبلغه في الدار

مزجاة س

هذه الآية معنى فقال عوان الله تعالى عفر عن امتي ما حدث
الفسهم ما لم يتكلموا به ويعلموا فان قلت ان قولهم تع لهما ما كتب
وعليهما ما اكتسبت يدل على ان النفس تؤخذ بكل ما صدر
عنها مع ان النسخ انما يرد على الامر والنهي وههنا ليس
كذلك **اقول** ومن الله التوفيق يلزم علينا بيان معنى النظم
الجميل **اولا** **والجواب** ثانيا **الله** وفقنا بما بينا واعف
عنا بما رزقنا **واعلم** ان العلماء اختلفوا في انه هل في اللغة
فرق بين الكسب والاكتساب قال الواحدى الصحيح
عند اهل اللغة ان الكسب والاكتساب واحد واستشهد
بقول ذي الرمة التي اياه بذلك الكسب يكتسب والقران
ناطق به ايضا كقولهم تع كل نفس بما كسبت سرهينة فانه
يدل على اقامة كل واحد منهما مقام الاخر ومنهم من قال
بالفرق بينهما لما ان الاكتساب اخصر من الكسب لان الكسب
ينقسم الى كسبه لنفسه ولغيره والاكتساب لا يكون
الا لنفسه خاصة ويؤيد الثاني قول العلامة الشيخ
شهاب الدين في تفسير هذه الآية وخص الكسب بالخير
والاكتساب بالشر لان تحصيل الخير ليس باشتهاء النفس
بخلاف الشر فانه لا يكون الا بلحذاء النفس في تحصيله
واجتهادها فجعل مكتسبا لها فهذا التفريق والتوزيع

منه يدل على ان كل واحد منهما غير الآخر فعنى الآية
الكرامة على عدم الفرق **لها** اي للنفس **ما كسبت** اي
ما عملت من عمل الخير **وعليها ما اكتسبت** من عمل الشر
وعلى الفرق **ما اكتسبت** اي اعتملت بالجذب والتحمل
وعلى كلا المعنيين ان الآية الكريمة لا تدل الا على ان النفس
تؤخذ بما عملت او اعتملت بد بالعزم اذ العمل والاعتمال
لا يوجدان الا بالعزم والقصد والخواطر الفاسدة
لا تكون بالعزم وقولهم مع ان النسخ انما يرد على الامر
والنهي بالمعصر في خير المنع كيف والله سبحانه نسخ
قولهم لكون دينكم ولى دين بقولهم وقالوا المشركين كافة
مع ان المنسوخة ليست بامر ولا نهى بل هو خبر وان
كانت النسخة امرا **الجواب** الثاني انه تعالى يؤخذ بها
لكن مؤاخذتها هي الغمور والهموم في الدنيا **فان قلت**
المؤاخذة كيف تحصل في الدنيا مع ان الله تبارك قال اليوم
يجزي كل نفس بما كسبت **قلنا** المؤاخذة في الدنيا بعضها
منه فيكمل في ذلك اليوم ومن الجواز ما اصاب المؤمن فيها
ان يكون بازاء وبالخواطر الفاسدة لما وقع في التوبة
وغيره عن عائشة رضي الله صلى الله عليه وسلم قال حين
سئلته عن تلك الآية وعن قولهم تع ومن يعمل سوءا يجز به

هذه معاقبة الله تعالى العبد بما يصيبه من الحمي والكبة
 حتى البضاعة يضعها في يد قبيصة فيفقد ما في قعرها
 حتى ان المؤمن يخرج من ذنوبه كما يخرج التبر الاحمر من الكبر
 وفي الترمذي ايضا انه عليه السلام قال لا يصيب
 عبد انكبة فافوقها اود و منها الا بذنوب وما يعفو الله عنه
 اكثر وقرأ وما اصابكم من مصيبة فبما كسبت ايديكم ويعفو
 عن كثير **الجواب** الثالث انه تعالى قال يحاسبكم به الله ^{وإن}
 نفسير المحاسب ان يكون عالما فيرجع معنى الآية الى كونه
 تعالى عالما بجميع ما في الضمائر والسرائر كما ذهب اليه القلاء
 النسخ عليه رحمة الهادي وهذا على طريق المجاز الاول
 كما في قوله تعالى اني اراي اعصر حمرا وهذا المعنى كثير في الآي
 والاحاديث وكلام البلغاء بالانتقال من المألوف الى اللازم
 ومن المنسب الى السبب وغير ذلك من طرق المجاز **الجواب**
 الرابع انه قد ذكر بعد هذه الآية في غفر لمن يشاء ويعذب
 من يشاء فيكون الغفران لمن كان كارهها لورود تلك الخواطر
 والعذاب يكون نصيبا لمن كان مصرا على تلك الخواطر
 مستحسنا لها **الجواب** الخامس انه تعالى هدد العباد بانهم
 يلزوا عليهم الاجتناب عن الصغائر والكبائر وبذل المقدور
 بقدر وسعهم فان الله تعالى لو حاسب عباده لسئل عما اخطروا

من الخواطر فضلا عن الشنايع في الظواهر لكنه لما علم
 ان الخواطر لتصب على البال ولا استطاع لهم ان يدفعوها
 في الحال والمآل عني عنهم ما نشأ منها لعدم التكليف بما لا وسع
 فهد المعنى ايضا مجازا ولى للاجتناب ظاهر لمن كان له حظ
 في الباب فعلى الاجوبة الاربعة الاخيرة لا تكون الآية منسوخة
 ومن المعلوم ان المجاز ابلغ من الحقيقة وما قيل في الجواب
 انها منسوخة لفظا لعدم التكليف ضعيف جدا لان من له
 ادنى نوع في علم الاصول خصوصا منها اصول البرد وفي
 يعرف ان النسخ انما يحتاج اليه اذا دلت الآية على حصول
 العقاب على تلك الخواطر وذلك ممنوع مع ان النسخ في الخبر
 لا يصح عند البعض بخلاف نسخ الامر والهي وبنور الاجرة
 المذكورة ما ذكره شارح المصابيح من ان الوسوسة الضرورية
 ما يجري في القلب ابتداء من غير ان يقدر الانسان على دفعه
 معفوة عن جميع الامم والاختيارية في القلب مثل ان يجري
 في قلبه حب امرأة ويدور على ذلك الحب ويقصد الوصول
 الى تلك المرأة وما شبهه من المعاصي بشرط ان لا يصدر
 عنه ذلك الفعل وهذا النوع الاختياري هو المعفوة
 من هذه الامة دون سائر الامم فتشريف النبي عليه السلام
 ولا منته واعلم ان اعتقاد الكفر والبدعة والشرك وسوا

الظن في حق المسلمين ان ظهر في القلب فتركه وندم عليه
لو يؤخذ به وان اصر يكون مؤلخذا به انتهى **فان قلت** ان بين
الامور ^{الامور} الايات تدافعان الاول وهو قوله عليه السلام
قولوا سمعنا واطعنا آية يدل على ان المحاسبة ثبت بخطوات
النفس لكن قد ارتفعت بفضل الله سبحانه والثاني وهو
قوله عم معاتبه الله العبد بما يصيبه من الحمى آية يدل ان لكل
خطرة محاسبة واقعة لكنها اعم من الدينوى والاخرى
والثالث وهو قوله عم لا يصب عبد اثما فوقها الا بدنب
آية يدل على ان العفو اكثرى فلا يحاسب على الجميع لافي الدنيا ولا في
العقبى وتحصص العفو على احديهما بعيد جدا **قلنا** ومن الله
العناية يمكن التوفيق بين الاحاديث الشريفة من ان الصحابة
رضوان الله عليهم اجمعين لما فهموا من المحاسبة الاخرية
التي يترتب عليها العقاب او العفو شق عليهم فانزل الله تعالى
عليهم لا يكلف الله نفسا الا وسعها ففرحوا لما عرفوا ان لا
محاسبة اخروية على الخطرات وافحتملت المحاسبة الدينوى
وعايشة رضىها لما سئلت عن الآية خوفا وشفقا اجاب
صلوات الله عليه بقوله طيبى نفسك فليس المراد على ما فهمت
من المحاسبة الاخرية بل المراد ان كل خطرة عمل معدود
ومحسوب عليك يترتب عليها اما المعاقبة الدينوىة من الحمى

او المصائب والاخرية واما العفو فالمراد من المحاسبة عدة
من جملة الاعمال لا تركه واهماله كالمباح حتى قال العلامة
شهاب الدين السهرى ووردى في تفسير قوله تع ما يلفظ من قول
الا ليد رقيب عتيد هما يكتبان كل شئ صدر عن الانسان
حتى اينس في مرضه فعلى هذا المراد من النسخ مما ذكرنا نسخ
المعنى المفهوم المتبادر الى الذهن لا النسخ المصطلح الذى
هو رفع حكم شرعى بدليل شرعى متأخر كما في قوله تع ونسخ الله
ما يلقي الشيطان ثم يحكم الله اياته آة وكيف لا وقوله تع وان تبد
ما فى انفسكم او تخفوه يحاسبكم به الله خبر عما سبق في الاخرة
ولا نسخ في الخبر كما مر **فان قلت** التحقيق ان لا مواخذة
على خطرات النفس الا ان تكون بالعزيمة وقد فهم من توفيقك
الله يؤخذ على جميع الخطرات **قلنا** ما علم من التوفيق
ان جميعها معدود ومحسوب فبالعزيمة تترتب عليها الاثام
الثلاثة واما بمجرد الخطرات فلا يترتب الا المعاقبة الدينوىة
او العفو ولا تترتب عليها المعاقبة الاخرية اصلا بالا
دلة السابقة فلا منافات بين التحقيق والتوفيق وليفهم
حق الفهم وفوق كل ذى علم زكى عليم هذا اخر ما حررت
بكمال الكلال والفتور وغاية ما سطرته بنهاية العجز
والقصور مع قلة الكتاب وكثرة الاضطراب

وهجوه الغموم وتزاحم الاحزان والهجوم فالله

عز سلطانہ و ہر پرہانہ

مَمَّ الْكَتَابِ بِعَوْنِ اللَّهِ

الملك الوهاب

بسم الله الرحمن الرحيم
المنته لمن من علينا بتكليل ميزان البرهان وصيرنا
واقفين على الصغرى والكبرى من علوم الأديان
والصلوة على من عارض الحكماء الخصماء والزعماء
بالحق المبين والفخر العنداء بتثبيت الجبل المتين
وعلى اله واصحابه والذين اتبعوه هو إلى يوم الدين
رضوان الله تقدس وتبارك عليهم اجمعين **وبعد**
فلما قادى مضمار السعادة وميدان اللطافة
التشويق الذي نشاء منه الفخامة اطلعت اراء الفطاه
واقكار البلغاء مستحسنات بانهم نعم الرجال
نصبوا ورائهم خلفا وكانهم لو يروحو عن دار الله
تلفا واتى بعد الاطلاع كنت ارجوان اخلف

مثلهم منجاة قليلة • وهديّة كليلة لاخوان الوفا
وخلاّ ان الصفاء • ولو اخل صار فاعنان الازهان
متفرصا عما لا يتكلل الاقران • الفيت من الفتو
الشقي كتاب الشيخ العلامة • اثير الدين لا بهر
عليه رحمة الباري • متيسرا على البعض ومنعسرا
على الآخر صرفت اوان العنفوان ببصرة البال
ونثرة المقال • لتكليل النفوس والاخير لترجمتها
الى التركى ليعتد نفعها • وازدياد منها من الفوائد
والقواعد ليصل فحلمها • وليذكر من اطلع غرها
ونظود دررها • بلطف الدعاء اللهم سهل على
ارادها وزد زخرد في الدنيا والجزاء مسميا بلسان
المنطق في معارف النطق • **فها انا اشرع المرام**
بعون الله الملك العلام باب ايساغوجي
معلوم اولكه علم منطق زبان سر يا نيدن لسان
عربيته ترجمه ايدن حكيمك اسميدر بو تقدير او
مدونه مدونك اسميله تسميه قبلند ندر مجبان
مرسلدر يا عرف منقولدر بو وجه علامه فخر الرازي
حضر تليدن منقولدر يا خور **ايساغوجي** مترجمو
حكيمك تعليم ايتديكي بسرو غلامك اسميدر كه

هر آن تعلیم و خطاب و قنده یا ایسا غوجی الکلام
 کذا و کذا دیر لردی بو تقدیر جدمتعلک اسمیه مایتعلم
 اولان شینه شیمیه قبیلندند رینه مجاز مرسلد یاخو
 عرف خاصدر بوجه حکمة العین شارحی مولانا مبارک
 شاه حضر تدرندن منقولدر اندر دخی مولانا قطب
 الشیرازی الاکبر حضر تدرندن نقل ایدر لر یاخو
 ایسا غوجی زبان سریانیده اوج لفظدن مرکبدر
 اولکسی ایس که ضمیر خطابه در عربیده انت کی ایکن
 اغو که ضمیر متکلم و حده در عربیده انا کی او جنسی
 اجی اصلنده اکی ایدی کافک جیمه قریب منجر جی اولدوغند
 کاف جیمه قلب اولنوب اولنده اولان همزه دخی علی غیر
 القیاس اسقاط اولنوب جی اولدی بو تقدیر اوزره
 معلوم و متعلم و تعلم کاه دن عبارت اولدی بعد متخرج
 حکیم علم منطقه نام وضع ایلدی و يعرف وجه التسمیه
 بما ذکرنا اول یاخو ایسا غوجی زبان سریانیده بش
 ورقی بر غنجه نک اسمیدر بعده علم منطلقدن جزء
 اولان کلیات خمسہ تسمیه اولندی منقول ایله
 منقول الیه بیلنله اولان مناسبت ایچون بو تقدیر
 اوزره شینه شبیهنک اسمیه تسمیه قبیلندند

نتم زبان سریانیده یاری ارمپساش قضیا بمعنا
 اولدیغی کی **فانده** علماء متقدمین مذهبی اوزره علم
 منطق طقوز بابد **باب** اول مبادی تصورات
 کلیات خمسہ در یعنی جنس فصل نوع عرض عام عرض
 خاص **باب** ثانی مقاصد تصورات که قول
 شارحدر یعنی حد تام حد ناقص رسم تام رسم
 ناقص **باب** ثالث مبادی تصدیقات در کی
 قضایا تناقض و عکس **باب** رابع مقاصد تصدیقات
 که قیاسدر **باب** خامس برهاندر **باب**
 سادس جدلدر **باب** سابع خطابتدر **باب**
 ثامن شعردر **باب** تاسع مغالطه بعض علما
 متأخرین بحث الفاظ دخی ابواب منطقدن عدا ایدوب
 اون باب دیدیلر فقیر مترجمک اختراع ایلدی کی ایسا
 مربع جمع ایدر باب منطق طقوز اولدی کوش نیم
 کیم طو ترسه اوله ابوابه علیم کاف شین قاف
 شین باء جیم • سابعنی خاء عین دخی مهم
 واضعک وضعی سبیلله ما وضع له وضع اولنان لفظ
 اوج حالدن خالی دکلدر **اگر** ما وضع لهدک تمامنه دلالت
 ایدر سه بود لالت دلالت مطابق دیر لر لفظ انسان

حیوان ناطقه تماماً دلالت ایدر زیر اوضاع لفظ
 انسان وضع اتیدی و قده حیوان ناطق مجموع
 موضع امتداد انک ایچون مجموع دلاله ایدر **اگر**
 ما وضع هک لا علی التعمین مجموع ضممنده اولان
 جزئیه دلالت ایدر سه بود لاله دلالت تضمنی دیر
 ینه لفظ انسان کی مجموع حیوان ناطقه دلالت ایدر
 سازجّه حیوانه یا خود ناطقه دلالت ایدر **و اگر**
 ما وضع هک تمامه یا خود جزئیه دلالت اتمیوب
 بلکه رهنده خارج لازمه سنه دلالت ایدر سه بود
 دلالت التزامی دیر لوبنه لفظ انسان کی قابل علم و صنع
 الکتابه دلالت ایدر **قاعده** کبری علماء منطقیین
 منطقی اولد قری حیثندن الفاظدن بحث اتمز بلکه
 قول شارحدن ^{و مبادی سنه} و یونلرک کیفیتی ترتیب لنده
 بحث ایدر لوبوایسه الفاظه توقف ^{و مبادی سنه} اتمز اگر بو کیفیتک
 نقلی سازج ایله ممکن اولیدی کافی اولور دی لکن
 الفاظ قوال المعانی فحوا سنجه الفاظ معاینه داله
 اولد یعنی جهندن حاجت مست ایدی یو خسه نفس
 الفاظک کندی معدومه و موجوده اعراض و خواهر
 کیف و جهندن مست امدی بونده صکره لفظ ایکی

قسمه منقسمه **قسم** اول لفظ مفرد و لفظ
 مفرد شول لفظدر که لفظندن بر جز معناسنه
 بر جز اولرینه دلالت اتمیه لفظ انسان کی اول
 همزه یا خود لون ماده لری مثلاً حیوان ناطق ^{مفرد اول}
 برینه دلالت اتمز **قسم** ثانی لفظ مؤلف و مرکب
 لفظ مؤلف شول لفظدر که لفظندن بر جز معناسنه
 بر جزیه دلالت ایدر ^{مثال} رمی الحجاره کی بو لفظ مرکبدر که
 رمی من صدر عنه الرمی اولان ذاته دلالت ایدر الحجاره
 ذات حجره دلالت ایدر **فائده و سؤال** مفرد
 تقریبی اغیارنی مانع اولمز مرکبک تقریبی افرادنی
 اولمز زیر حیوان ناطق مثیلر معنای مطابقه لوبنه
 دلالت ایدر کبری کی معنای بسیط و تضمنی و التزامی
 دخی دلالت ایدر لرا جمله حیوان ناطقک معنای
 بسیطی جوهر در و مع هذا لفظندن بر جز معنای
 بسیطک بر جز اولرینه دلالت اتمز زیر معنای
 بسیطک جز یوقدر تضمنی و التزامی دخی بویه در
جواب تقریب مرکبده دلالتدن مراد فی الجملة و توفیق
 مفردده عدم دلالتدن مراد جمیع وجوه دن متقیه
 اوله دیکدر حیوان ناطق مثیلده هر بقدر معنای

بسیطك جزئیه دلالت یو غایسه لكن فی الجملة مطابقت
سینه دلالت ایدر تقریفان افرادینی جامع اولدی
اغیارینی مانع اولدی تأمل تحت شریف و فایق و تحریر
اقلام البواقیت لایق لفظك قسمی اولان مفرد ایکی
قسمیه منقسمه در **قسم** اول مفرد کلیدر مفرد کلی شول
شیدر که نفس مفهومی تصور شرکت و قوعنه مانع
اولیه لفظ انسان کی مفهومی اولان حیوان تصور
اولسینه جمیع افرادك تحت مفهومه اندراجنه مانع
اولمز **قسم** ثانی مفرد جزئیدر مفرد جزئی شول شیدر که
نفس مفهومی تصور شرکت و قوعنه مانع اوله لفظ
زید کی مفهومی اولان حیوان ناطق مع التشخیص تصور
اولند قد افراد سائره ك تحت مفهومه اندراجنه
مانع اولور **قاعد** فهم اولمیه که جزئی اولان کلی
اولور اگر زیدك مفهومی جمیع قود بردن تصور انسل
یا لک زیدك ذهنده موجوده اولان صورۃ جزئیه
جمیع اذهان اخذه اولانه مطابقه در وقوع شرکت
مانع اولدی دیور **زیر** اول فرد واحدك صورت
حاصله ذهنده ایکن طائفه اخرى ك اذهانده
اولان اعتباردن نظر قطعه اولور ایسه جمیع صور

جزئیه لر بز اولدی وهل هذا الا معنی الجزئی و کومحل
اعتبار اولور ایسه فرد واحد ذهنده اولان اخذه
صادق اولمز اولزمانده هر بوی بر جزئی اولور شرکت
مانع اولدی دیدیکی مسلم الثبوت اولمز این سود
ان فقیر مترجم یاد کن **لفظ** مفرد کلی دخی ایکی قسمیه
منقسمه در **قسم** اول کلی ذاتی در کلی ذاتی شول شیدر که
جزئیاتك حقیقتنده داخل اوله لفظ حیوان کی
جزئیاتی اولان انسان و فرس و غیر یلرینك حقیقه
و تقریف لرنده داخل در **قسم** ثانی کلی عرضیدر کلی عرضی
شول شیدر که ذاتینك خلافتنه اوله که جزئیاتك
حقیقتنده داخل اولیه لفظ ضاحك کی جزئیاتی اولان
زید و عمرو و بکر حقیقتلرنده داخل دکلدر زید
زیدك حقیقتی حیوان ناطق مع التشخیص در و عمروك
و بکر یا لک حیوان ناطق در بونلرک ایچنده ضاحك
لفظی یوقدر **فائده** علماء منطلق باننده از جمله انسانك
حقیقه و تقریفنده حیوان و ناطق ذاتیلری ضاحك
و متعجب و متفلس **عرض** دیدکری اصطلاحه
مبنیدر و الا چون جائز دکلدر که ضاحك و متعجب
و متفلس و غیر عرض دیدکری اشیاء انسانك

ذالقبسی اولسونلرحیوان و ناطق و غیر ذاتی دیکر
 اشیا انسانک عرضیبسی اولسونلر و نیست حجة مادا
 این سخن در ماهیه الانسان مثلا ذالینست و آن سخن
 ضمیمست بواعتراض بالکرفقیر مترجمک دل عز و نه
 کمدی بلکه عظما دن سعد التفازانی العلامة الثانی
 و فخران سید الشریف علی الجرجانی مفتاح حاشیه سنه
 و شرح مطالع حاشیه سنه و مختصر منتهی حاشیه
 سنه تقریر و دموع قلوبله تحریر ایلدکری فرائد
 لا لیدندر و من لویقنع فلیرجع الیهما **لفظ** مفرد کلی ذاتی
 اسوله ثلثیه جواب واقع اولدن حالی دکر **اگر**
 بحسب الشریکه المحضه ماهوسئوالنه مقول و جواب
 واقع اولور سه اکا جنس تقریفی دیر لولفظ حیوان
 کبی بر سائل شریکه محضه ایله انساندن و فرسدن
 ماهما ایله اشتراک اوزره سئوال اتسه جواب
 بالکرحیواندر **تقریف** الجنس حقیقتلری مختلفه
 اولان کثیر اوزرینه ماهوا یله سئوال جوابنده مقول
اگر بحسب الشریکه والخصوصیه ماهوسئوالنه مقول
 و جواب واقع اولور سه اکا نوع دیر لولفظ انسان کبی
 بر سائل شرکت ایله یا خود خصوصیت ایله زید عمرو

و بگو مجموعندن یا خود علی حده هر برندن ماهو
 او ماهوا یله سئوال اتسه جواب انساندر **تقریف**
 النوع حقیقتلری متحده عدد لری مختلفه اولان
 کثیر اوزرینه ماهوا یله سئوال جوابنده مقول
اگر ماهوسئوالنه جواب واقع اولمیوب ای شی
 فی ذاته سئوالنه جواب واقع اولور سه اکا فصل
 دیر لولفظ ناطق کبی بر سائل انسان جنسده مشار
 ذاته غیر بدن تمیز و نظریق ایدن نه شبدر وای
 شی فی ذاته دیوسئوال اتسه جواب ناطقدر
تقریف الفصل ای شی فی ذاته سئوالنه جواب
 واقع اوله **قاعده** فصل شی یا مشارک جنس
 فصل ایدر یا خود مشارک وجود بدن فصل ایدر
 شی مشارک جنس بدن فصل ایدر فصل جنس
 قریبه مشارکدن فصل ایدر سه فصل قریب دیر
 انسان مشارک قریبی اولان حیوانیتدن فصل ایدر
 ناطق کبی **اگر** جنس بعید دن فصل ایدر سه فصل
 بعید درینه انسان مشارک بعیدی اولان جسم
 نامی لکدن فصل ایدن حساس کبی **لفظ** مفرد کلی
 عرضی دخی ایکی قسمه منقسمدر **قسم** اول عرض لایند

مستقیم القامة ضحاک بالطلع عرضیاتی کی **فائده**
 قول شارح تقریضه بر تقریفدن دخی لازم دکلدر
 زیر تقریفک تقریفی نفس تقریفدر نتم وجودک
 وجودی عین وجود اولدیی کی و الا تسلسل لازم کلر
 تسلسل ایسه باطلدر **باب ثالث** قضا یا در قضیه شل
 قولدر که فائله صادق یا خود کاذب دیمک صحیح اوله
قضیه ایکی قسمه منقسمدر **قسم** اول حملیه در زید کاتب
 کی **قسم** ثانی شرطیه در اول دخی ایکی قسمه منقسمدر
قسم اول شرطیه متصله در ان کانت الشمس طالعه
 فالنهار موجود کی **قسم** ثانی شرطیه منفصله در
 العدد اما ان یکون فردا و زوجا کی قضیه حملیه
 جزء اوله موضوع جزء ثانیه محمول تسمیه اولور قضیه
 شرطیه دن جزء اوله مقدم جزء ثانیه ثانی تسمیه اولور
ایکجی رتبه ده قضیه ایکی شیدن خالیه دکلدر یا موجه
 اولور زید کاتب کی یا سالبه اولور زید لیس کاتب کی
موجه و سالبه دن هر بری یا قضیه مخصوصه در
 ذکر اولنان کی یا کلیه مسوره در **اول** دخی یا موجه
 کلیه اولور کل انسان کاتب کی یا سالبه کلیه اولور
 لاشی من الانسان کاتب کی یا جزئیة مسوره موجه

بعض الانسان کاتب کی یا جزئیة مسوره سالبه در بعض
 الانسان لیس کاتب کی **یا خود** قضیه اداة سورون
 حالیه اولور ایسه مهمله ایله تسمیه اولور اول دخی
 یا موجه مهمله در الانسان کاتب کی یا سالبه مهمله
 الانسان لیس کاتب کی **مطلق** قضیتک قسمی اولان
 شرطیه متصله دخی ایکی قسمه منقسمه در **قسم** اول
 متصله لزومیه در ان کانت الشمس طالعه فالنهار موجود
قسم ثانی متصله اتفاقیه در ان کانت الشمس طالعه فالنهار
 ناهق کی **مطلق** شرطیه نک قسمی اولان شرطیه منفصله
 اوج قسمه منقسمه در **قسم** اول شرطیه منفصله حقیقیه
 جمع و منع جائز دکلدر العدد اما زوج و اما فرد کی که
 شئی واحدده ایکی بر دن جمع اولق و ایکیدن خالی اولق
 جائز دکلدر بلکه زوج اولور ایسه فرد اولور فرد اولور
 ایسه زوج اولور **قسم** ثانی شرطیه منفصله مانعه
 الجمع در که شئی واحدده ایکی سندن جمع جائز دکلدر
 اما خلوی جائز اولور مثال هذا الشئی اما حجر
 و اما شجر کبیر که بر شئی هو طاش و هو اغاج اولق
 جائز دکلدر اما ایکی سندن خالی اولوب غیر شئی اولق
 جائز اولور **قسم** ثالث منفصله مانعه الخلود در که ایکی سندن

خالی اولوق جائز دکلدر اما جمعنده عناد و پاس یوقدر
 مثالی زید اما ان بکون فی البحر و اما ان لا یعرف
 دید بکمر و قنده زید در یاده او لو بده غرق اولمق جائز
 اولور اما خالی اولماسی جائز دکلدر زبر ازید در یاده
 اولسه فترده اولوق لازم کمر غرق اولمق اولسه غرق
 اولوق لازم کمر اذا کان الحال علی هذا المنوال زید فترده
 اولوبده غرق اولوق لازم کمر فاللازم باطل و کذا الملزوم
 و الا یلزم ان تقاع التقيضین وهو باطل عند اهل المیزان
 و غیره **بعض** و قنده منفصلاتک اجزاسی ایکدن زیاده
 اولور مثال العدد اما زائد او ناقص او مساوی و یکی
قاعده انفصال واحد بولمز الا یکی شیئی مابیننده
 بولنور اما مطلق انفصال یکی اوج جزدن اکثرده بولمق
 جائز اولور **تناقض** ارباب میزان اصطلاحده تناقض
 یکی قضیتک سلب و ایجاب ایله مختلفه اولوب کندی ذلکده
 احدهما صادقه اخرى کاذبه اولان قضیه دیر لر
 زید کاتب زید لیس بکاتب کی بو تناقض بولمز الا اون شرط
 تحقیقی و قنده بولنور اتفاق موضوع و محمول زمان و مکان
 اضافه و قوه فعل و جز کل و شرط موجب کلیه نک
 نقیض دکلدر الا سالبه جزئیة در مثال کل انسان حیوان

و بعض الانسان لیس حیوان کی سالبه کلیه نک نقیض
 دکلدر الا موجبه جزئیة در مثال لاشیئی من الانسان
 حیوان و بعض الانسان حیوان کی **قضیه** محصوره
 تناقض تحقیق انحرال کلیه و جزئیة ده اختلافدن صکره
 تحقیق ایدر زبر اقضیه نک ایکسیده کلیه اولسلر
 کاذبه اولور لر مثال کل انسان کاتب و لاشیئی من الانسان
 بکاتب کی **ودخی** قضیه نک ایکسیده جزئیة اولسلر
 صادق اولور لر بعض الانسان کاتب و بعض الانسان
 لیس بکاتب کی **قاعده** تناقضده صحیح و معتبر اولان
 شرط فارابی مذهبی اوزره نسبة حکیه نک وحدتی در
 حتی ایجاب و سلب شیئی واحد اوزرینه و اسر اوله
 زبر ان نسبة حکیه نک وحدتی شروط عاشره مذکوره
 مستجمعه در شروط عاشره نک منعدمه اولمسی
 نسبة حکیه نک لازمه سیدر اگر نسبة حکیه نک
 وحدتی تناقضده لازمه اولمسی دی شروط مذکوره
 دخی زیاده شرط بولمق ممکن اولور دی التده اختلاف
 و علته اختلاف و مفعول به ده اختلاف و نمیزده
 اختلاف و غیر یلر کی **عکس** ارباب میزان اصطلاحده
 عکس ذکرده موضوعی محمول و محمولی موضوع یا خود

موضوع مقامنده اولای محمول و محمول مقامنده اولای
موضوع قلمدر سلب ایجابک بحالهما و تصدیق و تکذیبک
بحالهما بقا سیله بیله **قضیه** موجبه کلیه موجبه کلیه
منعکس اولمز زیر اکل انسان حیوان صادق اولور اما اکل
حیوان انسان صادق اولمز بلکه موجبه جزئیة یر منعکس
اولور اکل انسان حیوان و بعض حیوان انسان کی زیر این
مطلق حیوان ایچنده حیوانیت و انسانیت ایلده موصوف
ذاتی بولور ز اذ اکان الحال علی هذا المقال بعض حیوان
انسان دیمک ثابت اولور **قضیه** موجبه جزئیة موجبه
جزئیة یر منعکسه اولور بعض الانسان حیوان و بعض
الحیوان انسان کی **قضیه** سالبه کلیه نک عکسینه سالبه
کلیه در مثال لاشی من الانسان بحجر ولا شی من الحجر
بالانسان کی **قضیه** سالبه جزئیة نک دوام اوزرد لزوماً
عکسی کلمر زیر بعض حیوان لیس بالانسان دیمک صحیح
اولور و بعض الانسان لیس بحیوان دیمک صحیح اولمز
هر نقدر بعض مواد عکس ممکن اولور سده لکن کلی اولمز
وجه اوزر دینه کلمر حال بوکه ارباب میزانک قاعده لور
کلیه اولمز در **باب رابع قیاسدر** اصطلاح منطقاه قیاس
شول اقوالدن مرکب قولدر که سامع کند و بی تسلیم اند که

لذا تمنا اول اقواله قول اخر لازم کلام اول دخی ایکی قسمه
منقسمدر **قسم** اول قیاس اقترانیدر مثال کل جسم
مؤلف و کل مؤلف محدث فکل جسم محدث کی **قسم** ثانی
قیاس استثناییدر مثال ان کانت الشمس طالعة فالنهار
موجود لکن الشمس طالعة فالنهار موجود یا خود لکن النهار
لیس بموجود فالشمس لیس بطالعة کی قیاسک مقدمه
ما بیننده اولان مکرره حد اوسط دیو تسمیه اولور
اقتراعی مثالنده مؤلف لک کی استثنای مثالنده مقدمه
علینی استثناء صورتده شمس لک کی تا لیس نک نقیضی
استثناء صورتده نهار لک کی **مطلوبک** موضوعه حد
اصغر دیو تسمیه اولور کل جسم محدث ده جسم کی محموله
حد اکبر دیو تسمیه اولور کل جسم محدث ده محدث کی
و شول مقدمه که کند ده اصغر بولنه صغری تسمیه
اولور کل جسم مؤلف کی و شول مقدمه که کند ده اکبر
بولنه کبری دیو تسمیه و کل مؤلف محدث کی صغری و کبری
مرکبه اولان هیئته شکل تسمیه اولور **اشکال** دوردر
اکو حد اوسط صغری ده محمول کبری ده موضوع اولور
شکل اولدر مثال کل جسم مؤلف و کل مؤلف محدث فکل
جسم محدث کی شکل اولک عکس اولور سه که صغری ده

موضوع کبری ده محمول شکل را بعد مثال کل انسان
 حیوان و کل ناطق انسان فبعض الحيوان ناطق کبی
 و اگر حد اوسط ابکیسند ده موضوع اولورسه
 شکل ثالث در مثال کل انسان حیوان و کل انسان ناطق
 کبی فبعض الحيوان ناطق کبی و اگر ابکیسند ده محمول
 اولورسه شکل ثانیه در مثال کل انسان حیوان و لا شیء
 من الفرس بحیوان فلا شیء من الا انسان بفرس کبی
 علم منطقده ذکر اولنان بود و درت اشکال دن ما عدا
 یوقدر نتکم بعض عریف احوال اشکالی بیان و طریق
 ضبطن بر آسمل ترتیب عیان اید و ب همجو عند لب
 کلزار ابیات مرتب ایلله بیوردیلر حمل اولی وضع اخری
 شکل اول شاندر کر بونک عکس قلسک شکل رابع
 شاندر ● ایکسند حمل اولور شکل ثانی بیلانی
 ● ایکسند وضع اولورسه شکل ثالث ای ولی
 اشکال ایچندن شکل رابع طبعدن جد ابعید در نتیجه
 مطلوبه کندن اخذ اولنمز الا نفسرا ایلله اخذ اولنور
 شول کسند که کند بک عقلی سلیمی و طبع مستقیم اوله
 شکل ثانی شکل اوله رده محتاج اولمز و دخی شکل
 ثانی انتاجنده صفری و کبری دن هر بری ایجاب و سلب ایلله

مختلفه اولنق شرطدر و اشکال ایچندن شکل اول علوم
 معیار و میزان قلندی دستور و اصل قلوب و مطلوب
 کندن استنتاج اولنق مصلحتی ایچون شکل اولک
 انتاجنک شرط ایجاب صفری و کلیة کبری در **فائدة وقا**
عده اشکال مابینده بحسب الماهیة و الشرف فرق ذکر
 اولندی و اما بحسب الانتاج فرق شکل اول مطالب رابع
 کلیتین موجبه و سالبه جزئیتین موجبه و سالبه نتیجه
 و برر موجبتین و برر مز و اما شکل ثالث ایلله رابع موجبه
 جزئیة و سالبه جزئیة نتیجه و برر کلیة و برر مز
و اما بحسب الاشتراط اشکال مابینده فرق شکل
 اول بحسب کیف ایجاب صفری و بحسب الكم کلیة کبری
 شرطدر شکل ثانیه بحسب کیف ایجاب و سلب ایلله
 مقدمتین اختلافی و بحسب الكم کلیة کبری شرطدر
 شکل ثالثه بحسب کیف ایجاب صفری و بحسب الكم
 کلیة احدی المقدمتین شرطدر شکل رابعده بحسب
 کیف و الكم ایجاب مقدمتین مع کلیة الصفری یاخو
 اختلاف المقدمتین بلا ایجاب و السلب مع کلیة احدیها
 شرطدر ان اردت الوصول الى حقيقة الحال بالو
 الذی هو زبدة المأل فارجع الى المقاصد والمطالع

والمطالب والطلوع سنكشف لك باعانة الله تعالى
شكل اول بر قسمت عقلية بحسب المحصورات الاربع
 اوان التي ضرب اولها اقتضا ايدردى زير افضية محصور
 دورت در موجبه كليته موجبه جزئية سالبه كليته سالبه
 جزئية مثلا صفري موجبه كليته اولدوغى وقتده
 كبرى ده دورت احتمال عقلى جريان ايدر كه موجبه
 كليته جزئية سالبه كليته جزئية **مثلا** صفري موجبه
 جزئية اولديغى وقتده كبرى ده دورت احتمال عقلى
 جريان ايدر كه موجبه جزئية كليته سالبه جزئية كليته
ينه صفري سالبه كليته اولديغى وقتده كبرى ده دورت
 احتمال عقلى جريان ايدر كه سالبه كليته جزئية موجبه
 كليته جزئية **ينه** صفري سالبه جزئية اولديغى وقتده
 كبرى ده دورت احتمال عقلى جريان ايدر كه سالبه كليته
 جزئية كليته موجبه جزئية كليته پس امدى صفري ده
 جريان ايدن محصورات اربعة نك هر برين كبرى ده
 جريان ايدن محصورات اربعيه ضرب انك دورت
 كره دورت اوان التى ايدر لكن بحسب الكيف صفري ده
 ايجاب شرط قلند قده مذکور اولان احتمال عقليدن
 سكر احتمال ساقط اولدى كه صفري سالبه كليته

اولديغى وقتده كبرى ده دورت احتمال عقلى جريان ايدردى
 سالبه كليته جزئية موجبه كليته جزئية **ينه** صفري سالبه جزئية
 اولديغى وقتده دورت احتمال عقلى جريان ايدردى سالبه
 جزئية كليته موجبه جزئية كليته بوسكر احتمال شرط ايجاب
 ساقط اولدى **وبحسب** الكم كبرى ده كليته شرط قلند قده
 دورت احتمال عقلى دخی ساقط اولدى كه صفري
 موجبه كليته اولديغى وقتده كبرى ده دورت احتمال اواريد
 بود دورت ايجدن موجبه جزئية وسالبه جزئية ساقط اولدى
ينه صفري موجبه جزئية اولديغى وقتده كبرى ده دورت احتمال
 واريدى بود دورت ايجدن موجبه جزئية وسالبه جزئية ساقط
 اولدى بود دورت احتمال دخی كبرى ده كليته شرط قلند قده
 اولدى اوان التى ضرور بدن دورت ضرور منته باقيه
 قالدى **ضرب** اول موجبه كليته صفري وموجبه كليته كبرى
 مثال كل جسم مؤلف وكل مؤلف محدث فكل جسم محدث كى
ضرب ثانى موجبه كليته صفري وسالبه كليته كبرى در
 مثال كل جسم مؤلف ولا شئ من المؤلف بقدم فلا شئ
 من الجسم بقدم كى **ضرب** ثالث موجبه جزئية صفري وموجبه
 كليته كبرى در مثال بعض الجسم مؤلف وكل مؤلف حادث فبعض
 الجسم حادث كى **ضرب** رابع موجبه جزئية صفري وسالبه كليته

کبری در مثال بعض الجسم مؤلف ولا شئ من المؤلف بقدم
فبعض الجسم ليس بقدم کي شكل اولك ضروب منته و غير منته
سنة حال هو يدي و عيان اولوب اشبو شكل مربع وضع اولد
لخوان وفا و خلان با صفايه اخذ نتیجه اسان و بوفقر مؤلف
و عا احسان اولسون مصلحتي همچون هکذا هيته الشكل

صورت من	موجبه كليه موجبه جزئيه	سالبة كليه سالبة جزئيه
موجبه كليه	نتيجه	نتيجه
موجبه جزئيه		
سالبة كليه	نتيجه	
سالبة جزئيه		
موجبه كليه		
موجبه جزئيه		
سالبة كليه		
سالبة جزئيه		
موجبه كليه	نتيجه	
موجبه جزئيه		
سالبة كليه		
سالبة جزئيه		
موجبه كليه		
موجبه جزئيه		
سالبة كليه	نتيجه	
سالبة جزئيه		

در این موجبه
كليته و در آن
سالبة كليته و در آن
سالبة جزئيه و در آن
موجبه كليته و در آن
موجبه جزئيه و در آن
سالبة كليته و در آن
سالبة جزئيه و در آن

بوهیته شکلدن اخذ نتیجه نك قاعده سی اولدر که صغری
طرفنده نصف اولده اولان موجبه كليته و موجبه جزئیه
کبری طرفنده اولان التي سورون هر برینه مقارن اولدقد
داشره ایچنه نتیجه یازیلن لر منته در تهی اولدر غیر منته
وینه صغری طرفنده نصف ثانیده اولان سالبة كليته
و سالبة جزئیه کبری طرفنده اولان اولان التي سورک
جمله سنه مقارن اولدقد جمیع سور عقیمه و غیر
منته در انک ایچون نصف ثانی دائره سنه سیر
عقیمه رآده سی وضع اولندی عدم انتاجه ایما و
اشارت ایچون و شیخ ابیر الدین لاهیری رحمه الله تعالی
حضرتلری اشکال ایچندن شکل اول معیار العلوم
اولد یغندن ناشی ما عدا اشکاله تعرض اتمد یلر برفقر
دخی اکا افتدء تعرض اتمد ان تطلب التفصل فلیرجع
الی المفصلات **قیاس** اقترانی ایکی قضیه حملیه دن
مرکب اولور مثال کل جسم مؤلف و کل مؤلف محدث کبی
یا خود ایکی قضیه متصله دن مرکب اولور مثال ان کانت
الشمس طالعة فالنهار موجود وان کان النهار موجوداً
فالارض مضيئة کبی یا خود ایکی قضیه منفصله دن مرکب
اولور مثال کل عدد اما زوج او فرد و کل زوج اما زوج

الزوج او زوج الفرد كى ياخود بر فضيعة حمله و متصلة
 مركب اولور مثال كمالا كان هذا الشيء انسانا فهو حيوان
 وكل حيوان فهو جسم كى **ياخود** بر فضيعة حمله دن مركب
 اولور مثال كل عدد اما زوج او فرد وكل زوج فهو منقسم
 بمساويين كى **ياخود** بر متصلة و بر منفصلة دن مركب
 اولور مثال كمالا كان هذا حيوانا فهو جسم وكل جسم
 اما ابيض او اسود كى **مطلق قياسك** قسيمي وحملية
 قسيمي اولان قياس استثنائي كند نده اولان شرطية
 موضوعه متصلة موجبة لزومية اولور ايسه مقدمك
 عيني استثنائي نالينك عيني نتيجة و بر مثال ان كان
 هذا انسانا فهو حيوان لكنه انسان فهو حيوان كى
 نالينك نقيضنى استثنائي مقدمك نقيضنى نتيجة و بر
 مثال ان كان هذا انسانا فهو حيوان لكنه ليس بحيوان
 فلا يكون انسانا كى **واكر** كند نده وضع اولنان قضيه
 منفصلة اولور ايسه ايكى جزئك برينك عيني استثنائي
 جزو آخرك نقيضنى نتيجة و بر **ياخود** ايكى جزئك
 برينك نقيضنى استثنائي جزو آخرك عيني نتيجة و بر
 مثال ان كان العدد زوجا فلا يكون فردا لكن العدد
 زوج فلا يكون فردا ياخود لكنه فرد فلا يكون زوجا كى

قاعدة احد جزئيك عيني استثنائي آخرك نقيضنى
 نتيجة و بر ايكى منفصلة حقيقية و مانعة الجمع مادة
 لربنه مخصوص صدر واحد جزئيك نقيضنى استثنائي
 آخرك عيني نتيجة و بر ايكى قضيه منفصلة حقيقية
 و مانعة الخلو مادة لربنه مخصوص صدر **باب خامس** برها
 شول قياس در كه مقدمات يقينية دن يقين نتيجة
 و بر مركب ايجون تركيب اولور **يقينيات** التى قسم در
قسم اول اوليات در مثال الواحد نصف الاثنين
 والكل اعظم من الجزء كى **قسم ثانى** مشاهدات در مثال
 الشمس مشرقة والنار محرقة كى **قسم ثالث** مجربات در
 مثال السهمونيا مسهل الصفراء كى **قسم رابع** حدسيات
 مثال نور القمر مستفاد من الشمس كى **قسم خامس** متواترات
 در مثال محمد ادعى النبوة و اظهر المعجزة على يده كى
قسم سادس قضايامع قياساتها در مثال الاربعة
 زوج بسبب وسط حاجز فى الذهن وهو الانقسام
 بمساويين كى **باب سادس** جدل در جدل شول قياس در
 مقدمات مشهورة دن الزام خصم ايجون تركيب اولور
 زمان مكانك اقران و افرادك اختلافه مختلفه اولور
 شيدر يقينيات ذكر اولنان مثال التركيب **باب سابع** حفظ

خطابة شول ^{قياسه در} شيدركه شخص معتقد فيه او مظلون
فيه دن مقوله اولان مقدمات دن مركب اوله اول تركيب دن
مراد ناسي امور معاشنده كندينه نافع اولان شينه ^{تريخه}
مثال كل حائط ينتشر منه التراب وكل ما ينتشر منه التراب
فهو منهم كبي **باب ثامن** شعرد شعرد شول قياسدركه
نفس كند دن منقبضه ومنبسطه اولان مقدمات دن
مركب دن مثال الحزب يا قوتة سيالة والعسل مرة مهو عركي
باب ناسع مغالطه در مغالطه شول قياسدركه حقه
شبيهه يا خود مشهوره شبيهه اولان مقدمات دن
يا خود وهمية كاذبه اولان مقدمات دن مركبه اوله **فائدة**
مقدمات شبيهه بالحق دن مركب اوله سفسطه دخی
تسميه اول نور مقدمات شبيهه الى المشهوره دن مركب
اولانه مشاعبه دخی تسميه اول نور مقدمات وهمية كاذبة
دن مركب اولان اگر حکم ايله مقابله اول نور ايسه سفسطه
دخی تسميه اول نور و اگر جدل ايله مقابله اول نور ايسه
مشاعبه دخی تسميه اول نور اما مغالطه سفسطيه
ومشاعبه به منحصره در بواقيسى ده عمده ومعتد عليه
اولان برهاندر فعليك بالبرهان هذا آخر ما
حررناه باعانة الجليل ونهاية ما كتبناه بهداية الجليل

من سكب اقلام الخمرات ودموع لسان التغيرات
التي لا تنزع حياضها الالباء التغيرات ولا تمتلأ بأرها
الابزال التلقينات لقد جرى على القلم ما خلا عنه
الاولون وطوى على العلم ما علا به الآخرون
قد نهياء الفراغ من نقله الى البياض يوم الاحد
الثاني والعشرين من جمادى الفياض سنة تسعة وخمسين
بعد المائة واللف من هجرة من له العز والشرف
في محروسة قسطنطينية صانها الله عن الآفات والبلية
عن مؤلف الفقير الحليمي الشيخ يوسف بن عثمان الأسكي
تولدا ثم لا سلا مبولي نوطنا سلام عليكم يا معاشر
الراغبين اودعت عندكم ما اوردت جمعه من الفوائد
ونظمه من القواعد ليكون سبب المغفرة بدعائكم
يومئذ تسود وجوه عند ربكم فلا تقصروا فيه بالكسل
والاحزان فان من دعى دعى ويوصل الى الفقران اللهم
افضل علينا من ميا من الارزاق الكافية واقض لنا بمحاسن
الاخلاق الشافية واغفر لنا ولوالدينا ولمن دعانا
بالخير والسعادة واختم بالخير لا بالشقاوة وصلى الله
عليه وعلى اصحابه ومن تبعهم بحمزة
من لا ينبي بعده

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله الذي جعلنا من العالمين • الواحد ائنه علم اليقين
 في الاسلام الذي هدينا باللطيف والاكرام والصلوة
 والسلام على من ارسله الله تعالى بالقران العظيم
 محمد المبعوث رحمة للعالمين • بالخلق العظيم وعلى الله
 الذين اهتدوا بهديته واصحابه الذين افتدوا بعنائه
وبعد فان العوامل الجديدة التي فيها الضمامة
 العلامة الشهيرة بجمدة البركوى جعل الله سعيه
 مشكورا في الدينوى والاخرى لما كان صغير
 الحجم كثير المعنى وفير القدر كبير الفخوى يسير
 على المنتهى صيرا على المبتدى خاصة على اولادنا
 المعنوى الذين تملذوا منى شرعت تقريره ونويت

تخبره • نقلا من العرب الى التركى ليعم النفع ازبد
 من العرب لوسيله ادعية الخلاق • ولشفاعة المع
 والاخوان اللهم اجعله لنا زخرا في العقبى في الجنان
 العليا واجعلنا مع الذين انعمت عليهم من النبيين
 والصالحين بمرمت سيد الاولين والآخرين
معلوم اولكه علم نحو بلكه طالب اولان كسنيه يوز
 شئى بلدن لازمدر يورنشيك التمشى **عامل**
 او توزى **معمول** اولى **عمل اعراب** بواج شئى اوج
 بابده مندر جدر **باب اول** عامل بيانده در اول دخی
 ايكي ضرب اوزره در **لفظ معنوى** لفظى دخی ايكي
 قسم اوزره در **سماعى قياسى** سماعى فرق طقوز بشر
 نوع در **نوع اول** ياكرا اسم مفردى جرايدن حروف
 جر حروف اضافة يكر مبدى **بامن الى عن على لام فى**
كاف حتى رب واوالقسم تاه القسم حاشا مذ من دخلا
عدا اوله كى لعل نوع ثانى اسمنى نصب ايدوب خبرينى
 رفع ايدن حرفلر سكر در **ان كان لكن لفت لعل الا**
لا نوع ثالث اسمنى رفع ايدوب خبرينى نصب ايدن حرفلر
 ايكيدر **ما لا** نوع رابع فعل مضارعى نصب ايدن حرفلر
 دورندر **ان لن كى اذن** نوع خامس فعل مضارعى جزم

اولدى جمهورى بى كرى كرى شيدى از غل
 اوز سكر بى لعل دخی ولاى ايله
 ربه حاشا من عداى عن الحنى غلا
 باونا كافر ام و او مندر دخلا
 بويلى

ایدن کلمه را و ن بشتد و د و س ر د ی بر فعل مضارع مجزوم اید
لَمَّا لَامُ الْأَمْرِ لَا وَ النَّهْيِ ا و ن بری یکی فعل مضارع
 او لکستی شرط اولق اوزره ایکجسی خبر اولق اوزره
 جزم اید **اِنْ مَهْمَا مَا مِنْ اَيْنَ مَتَى اَنَّى اَيَّ حَيْثُمَا اِذَا مَا**
اِذَا مَا عامل لفظی قیاسی طقوز و ر او لکسی مطلق فعل
 تام او لسون ناقص او لسون اسم فاعل اسم مفعول
صِفَةُ مُشْتَبِهَةٍ اِسْمٌ تَفْضِيلٌ مَصْدَرٌ اِسْمٌ مُضَافٌ اِسْمٌ تَامٌ
مَعْنَى فِعْلٍ عامل معنوی ایکدر مبتداء **وَجَبْرُكَ رَفْعُهُ**
عَامِلٌ فِعْلٍ مُضَارِعٍ رَفْعُهُ عَامِلٌ باب ثانی معمول
 بیاتده در اول دخی یکی ضرب اوزره در معمول **بِالْاَصَالَةِ**
وَمَعْمُولٌ بِالتَّبَعِيَّةِ ضرب اول اولان معمول بالاصالة و در
 نوع در مرفوع منصوب مجرور مجزوم اما مرفوع طقوز
فَاعِلٌ نَائِبٌ فَاعِلٍ مُبْتَدَأٌ خَبَرٌ اِسْمٌ كَانَ خَبَرٌ اَنْ خَبَرًا اِسْمٌ
مَا وَلَا نواصب جواز مدن خالی اولان فعل مضارع اما
 منصوب ا و ن او جدر مفعول مطلق مفعول به مفعول
فِيهِ مَفْعُولٌ لَمْ مَفْعُولٌ مَعَهُ حَالٌ تَمِيْزٌ مُسْتَقْنَى خَبَرٌ كَانَ
اِسْمٌ اِنْ اِسْمٌ لَا خَبَرٌ مَا نواصب داخل اولان فعل مضارع
اَمَّا مجرور و ایکدر مجرور مجرور خبر و ر بلاضافة
اَمَّا مجزوم بر و جواز م داخل اولان فعل مضارع و در

ضرب ثانی معمول بالتبعیه بشتد **صِفَةُ عَطْفٍ**
تَاكِيدٌ بَدَلٌ عَطْفُ الْبَيَانِ باب ثالث اعراب بیاتده
 اعراب او جدر **حَرْفٌ حَذْفٌ** حرکت دخی او جدر
ضَمَّةٌ فَتْحَةٌ كَسْرَةٌ حرف دخی و سرتدر **وَاَوْيَا الْفَنُونُ**
 حذف دخی او جدر **حَذْفُ الْحَرْفِ حَذْفُ الْاَخْرِ حَذْفُ**
النُّونِ مجموع اعراب او ندر معربك انواع اعراب نسبت
 ايله طقوز محلدر زیرا اعراب یا حرکت محضه ايله در
 یا خود حروف محضه ايله در بو ایکسی اسم محضه
 یا حرکت مع الحذف در یا خود حروف مع الحذف در
 بو ایکسی فعله مخصوص در حرکت محضه ايله اولان
 اعراب یا تام در حاله رفع ضمه ايله حاله نصب فتحه ايله
 حاله جر کسره ايله بونک محل مفرد منصرف در جمع مکسر
 منصرف در حرکت محضه ايله اولان اعراب یا خود ناقصه
 اولدخی یکی قسم در قسم اول حاله رفع ضمه ايله حاله
 نصب ايله حاله جر فتحه ايله در بونک محل غیر منصرف در
 قسم ثانی سی حاله رفع ضمه ايله حاله نصب ايله حاله جر
 کسره ايله در بونک محل جمع مؤنث سالم در حروف محضه
 ايله اولان اعراب یا تام در حاله رفع و او ايله حاله نصب
 الف ايله حاله جر یا ايله بونک محل اسماء سته معتله

محمد خاتما رسول و صدقنا رسول و انما رسول
 و خاتما رسول و صدقنا رسول و انما رسول

محمد خاتما احمد و صدقنا احمد و انما احمد

محمد خاتما معجزات و صدقنا معجزات و انما معجزات

اولو و اسماء سته و صدقنا اسماء سته و انما اسماء سته
 فوه و فوهان لفظیه

از جمله اسماء سته و صدقنا اسماء سته و انما اسماء سته

بسم الله الرحمن الرحيم
 بسم الله الذي يليق ذاته محامد مفتوحات الحركات
 الرحمن الذي يصلي على نبيه بذاته تعالى في الآيات المضمومة
 المصونات عن التحريفات • الرحمن الذي جعل اصحابه
 ناصرين له في تبليغ البينات المكسورات عليهم الصلوات
 وبعد فيقول الفقير الحليم يوسف بن عثمان الاسكيني
 ستر الله عيوبهما وغفر الله ذنوبهما • فان العرف في الدنيا
 يفتني عبور الاعوام • والوجود يسل بكرور الايام •
 فطوبى لمن تخلف وراءه مذكر من خير الدارين بابقاء
 النور في الظلام ولما تذكرت هذه الاحوال المعارضة
 على الانسان تخلف خليفة مذكورة في كل حين وان

تخفيها الاخوان • وجعلتها تركبة ليعم نفعها بين الصفا
 والعضاء • واودعت فيها ودعة لو ير مثلها ولو يسمع
 نظيرها بين الانام راجيا ممن نظر اليها بالبحر البصر •
 وطالع فرائدها المنظومة بحبل النظر الادعية • التي
 بها تغفر الذنوب وتنطب القلوب • وافوض امرى
 الى الله • اذ لا حول ولا قوة الا بالله • اى خطاب مستظا
 مستحق وسزاوار اولان طالب حق بلكه تحقيق علم صر فك
 بابلرى او نور بش بابد • دورت قسم او زره در •
 ثلاثى مجرد ثلاثى مزيد فيه • رباعى مجرد رباعى مزيد فيه
 بو مذكوره اقسام اربعة در لر • اقسامان طقوز در •
 اقسام تسعة اقسام ثمانية اقسام سبعة اقسام ستة
 اقسام خمسة اقسام اربعة اقسام ثلثة قسمين اثنين
 قسم واحد اقسام اثنان اقسام تسعة طقوز در •
 ماضى مضارع امر ماضى اسم فاعل اسم مفعول اسم زمان
 اسم مكان اسم الت • بوبيت جمع ايدر • امر و ماضى و فاعل
 ومفعول زمان وهو مكان ماضى ومضارع والت تمام
 بشدنه بدان • اقسام اثنان اقسام ثمانية سكر در •
 ثلاثى مجرد سالم • ثلاثى مجرد غير سالم • رباعى مجرد سالم
 رباعى مجرد غير سالم • ثلاثى مزيد فيه سالم • ثلاثى مزيد

فعل يفعل موزون فتح يفتح علامت ماضيه مضارع
عين الفعل مفتوح اولمقدر بناسي اكثر يا متعدي
لام الفعل حروف حلقدن برحرف اولق شرطيله
حروف حلق التيدر الحاء والحاء والعين والغين والهمزة
بوبيت جمع ايدر حروف حلق شش بود
او نور عين هاء وهمزة حاء وحاء عين نعين بناسي
اكثر يا متعدي كاهيجه لازم اولور متعديه مثال فتح
زيد الباب لارمه مثال ذهب زيد مثليدر بواجبي
بابك امثله مختلفه سيده فعل يفعل فعلا الى اخره
التي بادن دوسر بنجي بابك وزن فعل يفعل موزون
علم يعلم علامت ماضيه عين الفعل مكسور مضارعه
عين الفعل مفتوح اولمقدر بناسي اكثر يا متعدي
كاهيجه لازم اولور متعديه مثال علو زيد المسئلة
لارمه مثال وجل زيد مثليدر دوسر بنجي بابك امثله
مختلفه سن در سن فعل يفعل فعلا الى اخره التي
بادن بشنجي بابك وزن فعل يفعل موزون حسن نجسن
علامت ماضيه مضارعه عين الفعل مضموم اولمقدر
بناسي فقط لازم اولور مثال حسن زيد مثليدر
لارمن مفعول كمر زيد كمرى مفعول به در اما اسم

مفعول كلسنده اشتباه يو قدر امثله مختلفه سنه در
فعل يفعل فعلا الى اخره التي بادن النجي بابك وزن فعل
يفعل موزون حسب بحسب علامت ماضيه مضارعه
عين الفعل مكسور اولمقدر بناسي اكثر يا متعدي كاهيجه
لازم اولور متعديه مثال حسب زيد عمرو كافاضلا
لارمه مثال ورت زيد مثليدر امثله مختلفه سنه
در سن فعل يفعل فعلا الى اخره دوسر اقسامه
منقسم اولان او توز بش بادن قسم ثاني ثلاثي مزيد فيه
اون ابكي باب اوج نوعدر نوع اول ثلاثي مزيد فيه
رباعي كه ثلاثي او مزيدينه برحرف زياده اولان اوج باب
افعال تفعل مفاعله اوج بادن اولكي افعال بابك
وزن افعل يفعل افعا موزون اكرم بكرم اكرام
علامت ماضيسي دوسر حرف او مزيدينه اولمقدر
اولنه برهمزه زياده سيله بناسي اكثر يا متعدي كاهيجه
لازم اولور متعديه مثال اكرم زيد عمرو لارمه
مثال اصبح الرجل امثله مختلفه سنه در سن افعل
يفعل افعا فهو مضعل وذاك مضعل لو يفعل لما يفعل
ما يفعل لا يفعل لن يفعل ليفعل لا يفعل افعل لا تفعل
قاعده ودخي معلوم اولكه ثلاثي مجرر التي بادر دواعله

یکر می طقوز با بلرده امثله مختلفه • اصح مذاهبده نهی حاضر
 قدر در باقی صیغه لرکهنز • اسم زمان اسم مکان مصدر می
 هر بابك اسم مفعول نسك وزن اوزره در • اندیشه کن که
 غافل مباش شاید این قاعده ترا الزم گردد نزدیک تو نیستد
 اوج بابدن **ایکجی** تفعیل بابنك وزن فعل یفعل تفعیلاً
 موزون فوح یفرح تفریحاً • علامت ماضیسی دورت
 حرف اوزره اولمقدر • فاء الفعل ایله عین الفعل بینه
 عین الفعل جنسند بر حرف زیاده سیله • بناسی
 تکثیر ایچوندر • تکثیر فاعله اولور • فاعله اولور مفعوله
 اولور • فاعله اولدوغنه مثال طوف زید الکعبه
 فاعله اولدوغنه مثال موت الأبل • مفعوله اولدوغنه
 مثال خلق زید الأبواب مثلیدر • امثله مختلفه فعل
 یفعل تفعیلاً و تفعلة فهو مفعول و ذاك مفعول الى آخره
 اوج بابدن **اوججی** مفاعله بابنك وزن فاعل یفاعل
 مفاعله وفعالا و فیعلاً موزون قاتل یقاتل مقاتله
 وقتلا و قینلا علامت ماضیسی دورت حرف اوزره
 اولمقدر • فاء الفعل ایله عین الفعل بینه بر الف زیاده
 بناسی مشارکت بین الاثنین ایچوندر • وخی واحد ایچون
 اولور • مشارکت بین الاثنین ایچون اولدوغنه مثال

قاتل زید عمرو و مثلیدر • واحد ایچون اولدوغنه مثال
 قاتله الله مثلیدر • امثله مختلفه فاعل یفاعل مفاعله
 وفعالا و فیعلاً فهو مفاعل و ذاك مفاعل لم یفاعل
 لما یفاعل ما یفاعل لا یفاعل لن یفاعل لیفاعل لا یفاعل
 فاعل لا تفاعل **نوع ثانی** ثلاثی مزید فیه خماسیکه ثلاثی
 اوزرینه یکی حرف زیاده اولان بش **باب** انفعال افتعا
 افعلال تفعّل تفاعل بش بابدن اولکی انفعال بابنك
 وزن انفعال ینفعل انفعلاً موزون انکسر ینکسر انکساً
 علامت ماضیسی بش حرف اوزره اولمقدر اولن برهمزه
 برنون زیاسیله • بناسی مطاوعه ایچوندر • مطاوعه
 معناسی فعل متعدینك تعلقندن شیئی حاصل اولان
 اتردر • مثال کسرت الزجاج فانکسر ذلك الزجاج مثلیدر
 امثله مختلفه انفعال ینفعل انفعلاً فهو منفعل و ذاك
 منفعل الى آخره بش بابدن **ایکجی باب** افتعال بابنك
 وزن افتعل یفتعل افتعلاً موزون اجتمع یجتمع اجتماعاً
 علامت ماضیسی بش حرف اوزرینه اولمقدر اولن
 برهمزه فاء الفعل ایله عین الفعل بینه بر تأ زیاده سیله
 بناسی مطاوعه ایچوندر • مثال جمعت الأبل فاجتمع
 ذلك الأبل مثلیدر • امثله مختلفه افتعل یفتعل افتعلاً

موزون فهو مضاعف وذاك مضاعف الى اخره بشن باید
او جنی افعلال بابنك وزن افعّل یفعلّ افعلا لا موزون
 احمر یحمر احمار علامت ماضیسی بشن حرف او زرینه اولفد
 اولنه برهمزه آخره لام الفعل جنبسندن بر حرف آخر زیاده
 بناسی مبالغه لازمه ایچوند **زیر** تحقیق احمر زید دینلو
بشنجی ثلاثی مجردن زیده حمزه جزئی اولدیفی وقته
 ودخی احمر زید دینلو ثلاثی مزید افعلال بابنه نقل ایله
 زیده حمزه مبالغه اولدوغی وقته بعضلر الوان وعیو
 ایچوند ردید یلر عیوبه مثال اعوتر زید مثلیدر
 ودخی معلوم اولکه احمر زید الوان ایچون اولدیفی وقته
 کندنده مبالغه معناسی مراد اولمز بلکه مجرد الواندن
 وحبوبدن اولن مزید بویه مخصوص اولور غیر مزیده
 کلزدیمکدر تأمل فانه بحث منیف واکثر الناس غافل عن هذا
 المقام امثله مختلفه افعّل یفعلّ افعلا لا فهو مضاعف
 وذاك مضاعف الى اخره مطرود سنده افعّل افعلا
 افعلو افعلت افعلتا افعلتن افعلت افعلتا افعلتا افعلتا
 افعلت افعلتا افعلتن افعلت افعلتا **قاعد** ودخی معلوم
 اولکه افعلال بابندن متصرف اولان افعالک فعل ماضی
 سنده بشن محل که جمع مؤنث غائبه اوج مخاطب و مخاطبه

وایکی نفس متکلم ده ادغام اولمز **زیر** اول متحرک ثانی ساکن
 سکون اصلی اولان محله ده ادغام محتعدر مضارعده دخی
 ایکی محله که جمع مؤنث غائبه ایله مخاطبه امر غائبه امر
 حاضرده بر محله که جمع مؤنث غائبه ایله جمع مؤنث مخاطبه
 نهی غائب ایله نهی حاضرده ایکی محله کی جمع مؤنث غائبه
 ایله جمع مؤنث مخاطبه ده بونلرک مجموعنده ادغام اولمز
 محتعدر تأمل واحفظ فانه لولولا یملکه الاغواص
 بشن بایدن **دو** **ردجی** تفعّل بابنك وزن تفعّل یتفعّل
 تفعلا موزون تکلم ینکلم نکلما علامت ماضیسی بشن
 حرف او زرینه اولمقدرد اولنه بر تافاء الفعل ایله غیر
 الفعل بنینه عین الفعل جنبسندن بر حرف آخر زیاده سیده
 بناسی تکلیف ایچوند **تکلیفک** معناسی شیء بعد
 شیء مطلوب بخصیل انکدر مثال تعلت العلم مسئله
 بعد مسئله مثلیدر امثله مختلفه تفعّل یتفعّل تفعلا
 فهو متفعّل وذاك متفعّل الى اخره بشن بایدن **بشنجی**
 تفاعل بابنك وزن تفاعل یتفاعل تفاعلا موزون تباعد
 یتباعد تباعد علامت ماضیسی بشن حرف او زرینه اولفد
 اولنه بر تافاء الفعل ایله عین الفعل بنینه بر الف زیاده سیده
 بناسی مشارکت بین الاشیء ایچون دخی زیاده ایچوند

مشاركت بين الاثنين ايحون اولدوغنه مثال تباعد نريد
 عمروا • زياده يه مثال نصالح القوم مثليدر • امثله
 مختلفه تفاعل يتفاعل تفاعلا فهو متفاعل وذاك متفاعل
 الى آخره **نوع ثالث** ثلاثي مزيد فيه سداسي كه ثلاثي
 او زرينه اوج حرف زياده اولان **دورت باب** استفعال
 افعيعال افعوال افعيلا دورت بابدن **اولكي** استفعال
 بابنك وزن استفعال يستفعال استفعالا موزون
 استخراج يستخرج استخراجا علامت ماضيسي التي حرف
 او زرينه اولمقدرد • اولنه همزه سين تاء زياده سيله
 بناسي اكثر يا متعدي كاهيجه لازم اولورد • متعديه
 مثال استخراج زيد المال لازمه مثال استخراج الطين
 مثليدر • بعضيها اصل فعل طلب ايچوندر ديديلر •
مثال يستغفر الله مثليدر • امثله مختلفه استغفر يستغفر
 استفعالا فهو مستفعل وذاك مستفعل لو يستفعل
 لما يستفعل ما يستفعل لا يستفعل لن يستفعل ليستفعل
 لا يستفعل استفعل لا تستفعل دورت بابدن **ايكجي**
 افعيعال بابنك وزن افعول يفعول افعيالا موزون
 اعشوشب يعشوشب اعشيشابا علامت ماضيسي
 التي حرف او زرينه اولمقدرد • اولنه برهمزه عين الفعل

ايلا لام الفعل بينه برو او عين الفعل جسدن برحرف
 اخر زياده سيله • بناسي مبالغه لازم ايچوندر •
 تحقيق زير ابشجي ثلاثي مجرّد بابدن عشب الارض دينلور
 برده نباتات جزئي بنسه • افعيعال بابنه نقل ايله اعشوشب
 الارض دينلور • برده نباتات مبالغه ايله بنسه امثله
 مختلفه افعول يفعول افعيالا فهو مضعوع الى آخره
 دورت بابدن **اوچجي** افعوال بابنك وزن افعول
 يفعول افعوالا موزون اجلور نجلور اجلواز علامت
 ماضيسي التي حرف او زرينه اولمقدرد • اولنه برهمزه
 عين الفعل ايله لام الفعل بينه ايكي واو زياده سيله
 بناسي مبالغه لازم ايچوندر • زير التحقيق حذر الا بل
 دينلور • مبالغه ايله ابل يورسسه • امثله مختلفه
 افعول يفعول افعولا فهو مضعول وذاك مضعول الى آخره
 دورت بابدن **دورنجي** افعيلا بابنك وزن افعال
 يفعال افعيلا موزن احمار حمار احمير علامت ماضيسي
 التي حرف او زرينه اولمقدرد • اولنه برهمزه عين الفعل ايله
 لام الفعل بينه برالف آخر لام الفعل جسدن برحرف
 اخر زياده سيله • بناسي مبالغه لازم ايچوندر • لكن
 سداسيدن اولان افعيلا باب خماسيدن اولان افعلا

بایستن مبالغه ده زیاده در • تحقیق زیر اثبات
 هشجی بایسته خمر زید دینلور • زید ده حمرة لا تجزئ
 اولدییی وقته خماسیدن افعلال بایسته نقل الیه احمر
 زید دینلور • زید ده حمرة لك مبالغه اولدیغی وقته
 سید اسیدن افعیلال بایسته نقل الیه احمر زید دینلور
 زید ده زیاده مبالغه حمرة اولدیغی وقته • امثله مختلفه
 افعال یفعال افعیلا لا فهو مضاعف و ذاك مضاعف الى اخره
ودخی معلوم اولکه بو افعیلال بابی کړک امثله مختلفه
 وکړک مطرده ده و جمیع احکامنده افعلال بایسته ذکر اولنا
 قواعد لرکیدر • فارجمع الیه وانکھی اندیسته و یاد کن که راه
 راستی • راحی بابی و در صیغه فرار شدی • او توزیش
 بایستن قسم **ثالث** رباعی مجرده بر بایدر • و سرن فعل یفعال
 فعلته و فعلا لا موسزون و حرج ید حرج و حرجه و دحرجا
 علامت ماضیسی و سرت حرف او سرنینه اولمقدر بناس
 اکثر یا متعدی کاهیجه لازم اولور • متعدیه مثال و حرج
 زید الحجر لافیه مثال و دحج زید مثلیدر • امثله مختلفه
 فعلل یفعلل فعلته و فعلا لا فهو مضاعف و ذاك مضاعف الى اخره
 او توزیش بایستن رباعی مجرده ثلاثی مزید ملحق **التي بایدر**
 ملحق بالرباعی دینلور • فوعل فیعل ففول ففول فیعل ففول

فعلی التي بایستن **اولکی** بابک و سرن فوعل یفوعل فوعله
 و فیعلا لا موسزون فوعل یجوقل فوعل حوقله و حیقالا علامت
 ماضیسی و سرت حرف او سرنینه اولمقدر • فاء الفعل الیه
 عین الفعل بینه برو او سرن زیاده سیله • بناسی لازم
 ایچوندرد • مثال فوعل الرجل مثلیدر • امثله مختلفه
 فوعل یفوعل فوعله و فیعلا لا فهو مضوع و ذاك مضوع
 له یفوعل لما یفوعل ما یفوعل لا یفوعل لن یفوعل لیفوعل
 لا یفوعل فوعل لا تفوعل • التي بایستن **ایکجی** فیعل بایسته
 و سرن فیعل یفیعل فیعلته و فیعلا لا موسزون بیطر بیطر
 بیطره و بیطار علامت ماضیسی و سرت حرف او سرنینه
 اولمقدر • فاء الفعل الیه عین الفعل بینه بر یا زیاده
 سیله • بناسی متعدی ایچوندرد • مثال بیطر الرجل
 القلم مثلیدر • امثله مختلفه فیعل یفیعل فیعلته و فیعلا
 فهو مضیعل و ذاك مضیعل الى اخره التي بایستن **او حنجی**
 ففول بابک و سرن ففول یفوعل ففولته و ففولا
 موسزون جهور یجهور جهوره و جهوارا • علامت
 ماضیسی و سرت حرف او سرنینه اولمقدر • غیر
 الفعل الیه لام الفعل بینه برو او سرن زیاده سیله • بناسی
 متعدی ایچوندرد • مثال جهور سزید القرآن مثلیدر

امثلة مختلفة فاعول يفعول فاعول وفاعولا فهو مفعول
 وذاك مفعول لو يفعول لما يفعول ما يفعول لا يفعول
 لن يفعول لي يفعول لا يفعول فاعول لا تفعول التي بآيدن
دور بنی فاعول بآيدن وزن فاعول يفعول فاعول وفاعولا
 موزون عثير عثير عثير وعثيرا علامت ماضی
 دورت حرف اوزرینه اولمقدرد عین الفعل الیه لام
 الفعل بینه بریا سر یاده سیله بناسی لازم ایچوندرد
 مثال عثیر نرید مثلبیدر امثلة مختلفة فاعول یفعول
 فاعولا فهو مفعول وذاك مفعول لم یفعول
 لما یفعول ما یفعول لا یفعول لن یفعول لی یفعول لا یفعول فاعول
 فاعول لا تفعول التي بآيدن **بنی** فاعول بآيدن وزن
 فاعول یفعول فاعولا موزون جلب جلب جلب جلبه
 وجلبا بآعلامت ماضی دورت حرف اوزرینه اولمقدرد
 اخرنه لام الفعل جسدن بر حرف آخر سر یاده سیله
 بناسی متعدی ایچوندرد مثال جلب نرید المال مثلی
 امثلة مختلفة فاعول یفعول فاعولا فهو مفعول وذاك
 مفعول الی اخره **قاعده** ودخی معلوم اولکه بوفعل ملحق
 الیه فاعولا ملحق به ما بینه فرق ظاهر درکه بونوکه اصلی
 ثلاثیدر ملحق برده اصلی رباعیدرکه جمیع حروف اصلی

و ملحقا نك جمیع سنده قواعد بیدرد التي بآيدن **بنی**
 بآيدن وزن فاعول یفعول فاعولا فهو مفعول وذاك مفعول
 لی یفعول لی یفعول علامت ماضی دورت حرف
 اوزرینه اولمقدرد اخرنه بریا سر یاده سیله بناسی
 لازم ایچوندرد مثال سلق نرید مثلبیدر امثلة مختلفة
 فاعول یفعول فاعولا فهو مفعول وذاك مفعول لم یفعول
 لما یفعول ما یفعول لا یفعول لن یفعول لی یفعول لا یفعول فاعول
قاعده ودخی معلوم اولکه فاعول بآيدن اسم فاعله وآم
 مفعولنده بالاجتماع ساکنین ایچون حذف اولمشدرد
 مجزوم اولنلرده جزمه علامت اخر لرنده بالرساقط
 اولمشدرد مرفوع اولنلرده حال لری اوزرینه ابقا
 اولنوب مد اولمشدرد امثلة مطرده فاعول فاعولا
 فاعولا فعلت فعلتا فعلین فعلیت فعلیتما فعلیتما فعلیت
 فعلیتما فعلیتما فعلیتما **قاعده** ودخی معلوم اولکه
 جمع مؤنث غائبه اخرن کلیمه بالالفه قلب اولنمزلر
 زیرا سکون لری اصلیدر اگر عارض اولساردی اول
 زمان الفه قلب اولنور امثلة مطرده **من المضارع**
 یفعول یفعولان یفعولون تقفلی تقفلیان یفعولان یفعولان
 تقفلیان تقفولون تقفلیان تقفلیان تقفلیان تقفلی

قاعده جمع مذکور لوده و جمع مؤنث لوده و مفرد لوده ضمه
و کسره یا اوزر رینه ثقیل اولد و غندن حذف اولمشدر
اما نشینه لوده فتحه خفیف اولد و غندن حذف اولمیب
على حالها ابقاء اولمشدر **نوع اول** رباعی اوزر رینه بر حرف
زیاده اولان بر باب وزن تفعّل تفعّل تفعّل مؤنث و نون تک
یتدحرج تدحرجا علامت ماضیسی بش حرف اوزر رینه اولمشدر
اولنه بر تا زیاده سبیله بناسی مطاوعت ایچوندر
مثال دحرجت الحجر فتدحرج ذلک الحجر مثلیدر
مختلفه تفعّل تفعّل تفعّل فهو متفعّل و ذاک متفعّل
الی اخره **نوع ثانی** مزید رباعی که رباعی اوزر رینه ایکی حرف
زیاده اولان ایکی باب ایکی بابدن **اولکی** بابک وزن افعّل
یفعلّل افعلا لا مؤنث و نون احرنجو یحرنجم احرنجما علامت
ماضیسی بش حرف اوزر رینه اولمشدر اولنه بر همره
عین الفعل ایله لام اولاسی بیننه بر نون زیاده سبیله
بناسی مطاوعت ایچوندر مثال دحرجت الابل فاحرنجوا
ذلک الابل مثلیدر
مختلفه افعّل یفعّل افعلا
فهو مفعّل و ذاک مفعّل او رباعی اوزر رینه ایکی حرف
زیاده اولان **ایکی** بابک ایکنجسی نک وزن افعّل یفعّل افعلا لا
مورون اقشقر یقشقر اقشقر ا علامت ماضیسی بش حرف

اوزر رینه اولمشدر اولنه بر همره اخره لام الفعل
جنسندن بر حرف اخر زیاده سبیله بناسی مطاوعت
لازم ایچوندر ریز تحقیق قشقر جلد الرجل دینلو
رباعی محجرتدن رجلك شعری جزئی منتشر اولسه
افعلّل بابنه نقل ایله اقشقر جلد الرجل دینلو
رجلك شعری مبالغه منتشر اولدیغی وقتده
امثله مختلفه افعّل یفعّل افعلا لا فهو مفعّل و ذاک
مفعّل الی اخره امثله مطرده افعّل افعلا افعلا
افعلّت افعللتا افعللن افعلت افعللتا افعلتم افعلت
افعللتا افعللتن افعلت افعللتا **قاعده** ودخی معلوم
اولکه جمع مؤنث غائبه اخره کلینه ادغام اولمشدر
ریز الاکم ثانیه لرك سکونلری اصلیدر مضارع
جمع مؤنث غائبه و جمع مؤنث مخاطبه بویلدر اوتوز
بش بابدن بش باب **دخی** رباعی اوزر رینه بر حرف
زیاده اولان تدحرجیه ملحق ایچوندر اول بابلرده
تفعّل تفعول تفعیل تفعول تفعلی در بش بابدن **اولکی**
تفعّل بابنک وزن تفعّل یفعّل تفعلا مؤنث و نون تجلب
یتجلب تجلبا علامت ماضیسی بش حرف اوزر رینه اولمشدر
اولنه بر تا اخره لام الفعل جنسندن بر حرف اخر زیاده سبیل

بناسی مطاوعه ایچوندر • مثال جلبت لابل فجلب
ذلك لابل مثلیدر • امثله مختلفه تفعل یتفعل تفعللا
فهو متفعل وذاك متفعل الامر تفعل والنهی لا تفعل بئش
بابدن **ایچی** تفوعل بابنک وزن تفوعل یتفوعل تفوعلا
موزون تجورب تجورب تجورب با علامت ماضیسی بئش
حرف اوزرینه اولمقدرد • اولنه بر تاء فاء الفعل ایله
عین الفعل بیننه بر واوزیاده سیله • بناسی مطاوعه
ایچوندر • مثال جوربت زید افتجورب هو مثلیدر •
امثله مختلفه تفوعل یتفوعل تفوعلا فهو متفوعل وذاك
متفوعل لو یتفوعل لما یتفوعل ما یتفوعل لا یتفوعل یتفوعل
لیتفوعل لا یتفوعل تفوعل لا تفوعل **قاعده** ودرخی معلول
اولکه بونده کی واولر الف قلب اولمقد قلی سكونلری
اصلی اولدیغندرد • بئش بابدن **اوچی** تفعل
بابنک وزن تفعل یتفعل تفعللا موزون تشیطن
یتشیطن تشیطنا • علامت ماضیسی بئش حرف
اوزرینه اولمقدرد • اولنه بر تاء فاء الفعل ایله
عین الفعل بیننه بر یاء زیاده سیله • بناسی مطاوعه
ایچوندر • مثال فیعلت زید افتقیعل هو مثلیدر
امثله مختلفه تفعل یتفعل تفعللا فهو متفعل وذاك

متفعل لم یتفعل لما یتفعل ما یتفعل لا یتفعل یتفعل
لیتفعل لا یتفعل تفعل لا تفعل بئش بابدن **دورچی**
تفوعل بابنک وزن تفوعل یتفوعل تفوعلا موزون
ترهوک یرهوک ترهوکا • علامت ماضیسی بئش حرف
اوزرینه اولمقدرد • اولنه بر تاء عین الفعل ایله لام
الفعل بیننه بر واوزیاده سیله • بناسی مطاوعه
ایچوندر • مثال رهوکت زید افترهوک هو مثلیدر
امثله مختلفه تفوعل یتفوعل تفوعلا فهو متفوعل
وذاك متفوعل لم یتفوعل لما یتفوعل ما یتفوعل
لا یتفوعل لن یتفوعل لیفوعل لا یتفوعل تفوعل
لا تفوعل بئش بابدن **بشچی** تفعل بابنک وزن تفعل
یتفعل تفعلیا موزون تسلق یتسلق تسلقا علامت
ماضیسی بئش حرف اوزرینه اولمقدرد • اولنه
بر تاء اخریه بر یاء زیاده سیله • بناسی مطاوعه
ایچوندر • مثال سلقیت زید افتسلق هو مثلیدر
امثله مختلفه تفعل یتفعل تفعللا فهو متفعل وذاك
متفعل لم یتفعل لما یتفعل ما یتفعل لا یتفعل لن یتفعل
لیتفعل لا یتفعل تفعل لا تفعل **قاعده** تفعل بابنک
مصدر نه تفعلیا یا نیک ما قبله اولان لام مضموم اولم

ایدی ملحق بوده اولدی یعنی کبی لکن مکسور اولدی یا بناسی
 سلا متیحون **دخی** ملحقان دن عد اولنان ابوابک جیمه
 ثلاثی مزید در **هر حاله** ملحق به قیاس اولنمز **فاضط**
 قاعدة المذكورة فانها اللطيف من اللطائف **مکن بر**
 افعال که زدست **تو علم صرف را می رود** **قاعده** دیگر
 جار الله العلامة نك مفصل اسميله مستما اولنان کتابک
 شرح اثنا سنده امام چار پردی نصیرخ اتمشدر که الحاق
 کلمتک اولنده اولمز **بلکه وسطنده و اخونده اولور**
 مثلاً تجلبیده الحاق بآء ثانیك تکراری ایله در **اولنده**
 اولان تاء مطاوعة ایچوندر **نتکم تد حرجه اولدی**
 کبی **اوتوز بش** بآءن ایکی باب **دخی** رباعی اوزرینه
 ایکی حرف زیاده اولان احرجم به ملحق ایچوندر که
 افعلل و افعللی در **ایکی بآءن اولکی** افعلل بابک
 وزن افعلس یفعلس قفسا سا علامت ماضیه
 التي حرف اوزرینه اولمقدرد **اولنه** برهزه عین الفعل
 ایله لام الفعل بینته برنون آخر نه لام الفعل جنسند
 حرف آخر زیاده سیله **بناسی** مبالغه لازم ایچوندر
 زیرا ثلاثی مجردون قفس الرجل وینلور **رجلک صدری**
 جری خروج اتسه افعلل بآءنه نقل اولنوب **افعلس**

دینلور **مبالغه** صدری خروج اتسه **امثله**
 مختلفه افعلل یفعلل افعللا فهو مفعلل و ذاک مفعلل
 لم یفعلل لما یفعلل ما یفعلل لا یفعلل لن یفعلل لیفعلل
 لا یفعلل افعلل لا تفعلل ایکی بآءن **ایکین** بابک وزن
 افعلی یفعلی افعللاء موزون اسلنق یسلنق اسلنقا
 علامت ماضیه سی التي حرف اوزرینه اولمقدرد **اولنه**
 برهزه عین الفعل ایله لام الفعل بینته برنون آخر نه بریا
 زیاده سیله بناسی لازم ایچوندر **مثال** اسلنق زید
 مثلیدر **امثله** مختلفه افعلی یفعلی افعللاء فهو
 مفعلل و ذاک مفعلل لم یفعلل لما یفعلل ما یفعلل
 لا یفعلل لن یفعلل لیفعلل لا یفعلل افعلل **قاعده**
افعلل بابک مصدر نده اخونده اولان **هر یه قلب اولنور**
 طرفه واقع اولدو غیچون **قاعده** معلو اولکه اوتوز
 بش بابه منصرف اولان **فعل** یا ثلاثی مجرد سالم در مثال
 نصر کبی **یا ثلاثی مجرد غیر سالم** در مثال **وعد کبی**
یا رباعی مجرد سالم در مثال **دخرج کبی** **یا رباعی مجرد**
غیر سالم در مثال **وسوس کبی** **یا ثلاثی مزید فیه سالم**
مثال اکرم کبی **یا ثلاثی مزید فیه غیر سالم** در مثال
اوعد کبی **یا رباعی مزید فیه سالم** در مثال **دخرج کبی**

یا رباعی مزید فیه غیر سالمدر • مثال نوسوس کبی •
 بوکا اقسام **ثانیه** دیر لر دیباجه کتابده اجمال ذکر اولندی
 او توزیش بایده تصرف اولشان **افعال** یا فعل صحیحدر
 صحیح شول فعلدر که فاء الفعلنده عین الفعلنده لام الفعلنده
 حروف علتدن همزه تضعیف اولیه • بیت حرف علت
 پنج شدا ای جان من • همزه تضعیف و او یا الف زان زمن
 یا فعل اجوفدر • اجوف شول فعلدر که عین الفعل
 مقابله سنده حرف علتدن بر حرف بولوند • مثال
 قال و کال کبی • یا فعل ناقصدر • ناقص شول فعلدر که
 لام الفعل مقابله سنده حرف علتدن بر حرف اوله •
 مثال غری و سرقی کبی • یا فعل لقیفدر • لقیف
 دخی ایکی قسم اولی زینه در • **اولکی** لقیف مقروندر
 لقیف مقرون شول شیدر که عین الفعلنده لام الفعلنده
 حروف علتدن ایکی حرف اوله • مثال طوی و شوی کبی
ایکینجی قسم • لقیف مفروقدر • لقیف مفروق شول
 فعلدر که فاء الفعل و لام الفعل مقابله حروف علتدن
 ایکی حرف اوله • مثال وقی کبی • یا فعل مضاعفدر
 مضاعف شول فعلدر که عین الفعل ایله لام الفعل جنس
 واحد دن اوله • مثال مدّه کبی **قاعده** مضاعف ثلاثی

مجرّه دن اولور سه مثال مدّه کبی • ثلاثی مزید فیه دن
 اولور • مثال امتد کبی • رباعی مجرّه دن اولور • مثال
 زلز کبی • و قلقل کبی • رباعی مزید فیه دن اولور
 مثال ترزل و تقلقل کبی • رباعی دن مضاعف غیر
 ثلاثی دن مضاعفه مغایر در که فاسی ایله لام اولاسی
 عین ایله لام ثانیه سی جنس وحدتدن اوله • قد سبق
 مثاله **انفا و دخی** بومضاعفه ادغام دخی دینلور •
 اصطلاح صرفده ادغام شول شیدر که احد المتجانسین
 اخره ادخاله در لر • اول دخی اوج قسم اوزریندر
 قسم **اول** ادغام واجبدر • ادغام واجب شول
 شیدر که کلمه ایکی حرف برجنسدن اولوب ایکی بیله
 متحرک اوله یا خود اول ساکن ثانی متحرک اوله مثال
 مدیمد کبی • قسم **ثانی** ادغام جائزدر • ادغام
 جائز شول شیدر که کلمه ایکی حرف برجنسدن اولوب
 اول متحرک ثانی ساکن سکون عارض اوله • مثال
 لومید کبی • قسم **ثالث** ادغام ممنوعدر • ادغام ممنوع
 شول شیدر که ایکی حرف برجنسدن اولوب اولی متحرک
 ثانی سی ساکن سکون اصلی اوله • مثال مددن کبی
قاعده و دخی معلوم اولکه قسم **ثالث** ادغام ممنوعدر

اشتباه دفعدر یوخسه ادغامدن اولدوغندن
 دکلدر **دوخ** یا فعل مهموزدر مهموز شول
 فعله در لکه فاسنده یا عینده یا لامنده همزه اوله
 فاسنده اولور سه مهموز الفاء تسمیه اولور
 مثال اخذ کی عینده اولور سه مهموز العین
 تسمیه اولور مثال سئل کی لام الفعلنده
 اولور ایسه مهموز اللام تسمیه اولور مثال
 قراء کی بوکله اقسام **سبعه** دیر لکه دیباجه
 کتابده او سرائطه ذکر اولندی فارجم الیها کرتین
 تعلما **قاعده** اقسام سبعه بعدن ابتدایه صحید
 ثلاثی یا بلرینک جمیع سندن کله ایکجسی مثال واوید
 اولکی یا بلرینک سندن کله اما مثال یا ایکنی
 دوسری بشتی بایدن کله **اوچجی** اجوف واوید
 اولکی بایدن دوسری بایدن کله اما اجوف یا
 اولکی بایدن دوسری بایدن کله دوسری ناقص
 واویدر اولکی بایدن دوسری بایدن بشتی بایدن
 کله اما ناقص یا ایکنی بایدن اوچجی بایدن دوسری
 بایدن کله **بشتی** لفیف دد لفیف مقرون
 ایکنی بایدن دوسری بایدن کله لفیف مفروق ایکنی

بایدن التبی بایدن کله **التجسی** مهموزدر مهموز
 الفاء ایکنی بایدن کله اوچجی بایدن دوسری
 بایدن بشتی بایدن کله مهموز العین ایکنی بایدن
 اوچجی بایدن دوسری بایدن بشتی بایدن
 کله مهموز اللام اوچجی بایدن دوسری بایدن
 بشتی بایدن کله **یدنجسی** مضاعف دس
 مضاعف اولکی بایدن ایکنی بایدن دوسری
 بایدن کله بوبیت جمع ایدار **ضضمک وضمک**
بضکس نوس **سیض** **نسکو ضمی** **سضوی**
وضحیه **اضمک ضائمک مسکوه سنضد**
موضها شرحیه مثلا ضضمک ده اولان ضاد
 صحیه اشارتدر نون ضریه **بیم** منع به
 سین سمع به کاف کرم به **حسب** به اشارتدر
 وضم سک ده اولان و او معقل الفاء الواو
 اشارتدر بضکس ده اولان یا معقل الفاء الیاء
 اشارتدر نوس ده اولان و او اجوف واوی به
 اشارتدر سیض ده اولان یا اجوف یا بی به
 اشارتدر نسکوده اولان و او ناقص واوی به
 اشارتدر ضمی ده اولان یا ناقص یا بی به اشارتدر

سمنوی ده اولان و او و بالقیف مقرونه اشارتدر
 و ضحیه ده اولان و او و باء لقیف مقرونه اشارتدر
 اماها و وقف ایچونددر • مثلا اضحک ده اولان
 همزه مهموز الفاءیه اشارتدر • ضاحک ده
 اولان همزه مهموز العینه اشارتدر • مسکوه ده
 اولان همزه مهموز اللامه اشارتدر • سمنوده
 اولان ایکی و آلر مضاعفه اشارتدر • **قاعده**
 التي تلاتي حجة يا بلربنك هر برينك امثله مختلفه سی
 یکری دوسرت صیغه در • **ایکی قسمه** منقسمه در
قسم اول فاعل در • **قسم ثانی** اسم در • قسم اول
 اولان فاعله اون اوجدر • اول دخی **ایکی قسم**
 اوزرینه در • **قسم اول** اخباریه **قسم ثانی**
 انشائیة • اخباریه اولان • نصر بنصر لم بنصر
 لما بنصر ما بنصر لا بنصر لن بنصر • انشائیة اولان
 التیدر • لنصر لا بنصر انصر لا بنصر ما انصر •
 و انصر به • مجموع انشائیة و اخباریه اون **اوج**
 افعالدر • امثله مختلفه نك قسم ثانی سی اولان اسم
 اون بر در • **ایکی قسمه** منقسمه در • **قسم اول**
 مصدر در • **قسم ثانی** غیر مصدر در •

مصدر اولان دوسرتدر • نصر • منصر • نصره • نصر
 غیر مصدر بدیدر • ناصر • منصور • منصر • نصیر
 نصیری • نصار • انصر • اما تلاتینک غیر یکری طغوز
 بابدن امثله مختلفه اون دوسرتدر اصح
 مذهبده • بعضلر تأویل ایله
 اندیلر ایسه ده غیر صحیح در • بواضح
 مذهبده افعال اون بر در
 اسم اوجدر • اما اسم زمان
 اسم مکان مصدر میما • یا بک
 اسم مفعول و نرن اوزرینه
 جریان اند و کندن خاصه
 اسمادن عدا و کمد
هذا الفصل فی اواخر
 الکتاب فاحفظوا
 ولا تنسوا نصیبکم
 و اشکروا علی ما آتونا
 و ادعوا الی منکب
 و تعف فیکم عفو الله
 و ناظره و قارده

حرره الفقير الحقير نوح بن محمد غفر الله له
ولو اديه واحسن اليها قدمت الرسالة في يوم
احد^{٢٦} الله ستة وسبعين ومائة والاف من له الغفر
والشرف